

Η οικονομική και πολιτική διάσταση της ανάπτυξης περιφερειακών Πανεπιστημίων. Ανάγκη άμεσων μεταρρυθμίσεων

Νικήτας Χιωτίνης

Ας ξεκινήσουμε από το κύριο δεδομένο της εποχής που διανύουμε , δεδομένο που διαμορφώνει το άμεσο αλλά και το απώτερο μέλλον της ανθρωπότητας . Πρόκειται βεβαίως για την πολυσυζητημένη «παγκοσμιοποίηση» : οποιαδήποτε σκέψη για το παρόν και για το μέλλον της οικονομίας, της κοινωνίας, της πολιτικής και όλων των άλλων εκφάνσεων του Πολιτισμού, δηλαδή του τρόπου με τον οποίον ο άνθρωπος υπάρχει στον πλανήτη αυτόν, αεροβατεί, αν δεν ξεκινήσει με αυτήν την «παγκοσμιοποίηση» ως δεδομένο και που είναι κάτι σαν μοίρα του ανθρώπου . Μη ξεχνάμε άλλωστε πως το φαινόμενο αυτό ξεκίνησε από εμφανίσεως του ανθρώπου στη γη και ουκ ολίγες φορές προτάθηκε ως κύριο κοινωνικό ή πολιτικό αίτημα- δεν είναι με άλλα λόγια καινούργιο φαινόμενο : απλώς στις μέρες μας είναι ραγδαίως εξελισσόμενο και αδύνατον να ανασχεθεί. Επιγραμματικώς, οι κύριες συνέπειες αυτής της παγκοσμιοποίησης είναι οι εξής:

1. Δημιουργία παγκόσμιας αγοράς, παγκοσμιοποιημένης παραγωγής και παγκοσμιοποιημένης κατανάλωσης, άλλως παγκοσμιοποιημένης οικονομίας
2. Τεράστιες μετακινήσεις ατόμων, καλλίτερα πληθυσμών, που δεν μπορούν μήτε να προβλεφθούν μήτε να ανασχεθούν.
3. Παγκοσμιοποίηση της γνώσης, παγκοσμιοποίηση της έρευνας, παγκοσμιοποίηση της Σκέψης
4. Ανάπτυξη της επικοινωνίας σε τέτοιο βαθμό που αλλοιώνει το μέχρι τώρα τρόπο αντίληψης του χώρου και του χρόνου, έννοιες με φιλοσοφικές διαστάσεις. Βεβαίως η πολιτισμική επικοινωνία των λαών θα επιφέρει και νέες φιλοσοφικές θεσμίσεις των κοινωνιών, δύσκολο να προβλεφθούν¹

Αποτέλεσμα αυτών είναι :

1. Η στροφή στην «πραγματική οικονομία», με άλλα λόγια εγκατάλειψη της ψευδαισθητικής συνταύτισης της Οικονομίας με το δυτικού τύπου χρηματοπιστωτικό σύστημα και εγκατάλειψη του τρόπου με τον οποίον η Κεντρική Τράπεζα τυπώνει νομίσματα και ελέγχει – ή ήλεγχε – μέχρι σήμερα- τη διεθνή οικονομία.²
2. Η επιτακτική ανάγκη καταμερισμού εργασίας και ρόλων –όλων των αναγκών περί Πολιτισμού σε όλες τις εκφάνσεις του συμπεριλαμβανομένων - σε παγκόσμια αυτή τη φορά κλίμακα

¹ πρέπει εδώ να σημειώσουμε ότι είναι παραπλανητική η δήθεν διαπίστωση ή η πρόβλεψη περί σύγκρουσης , μέχρι πολέμου, των πολιτισμών. Μέχρι τώρα οι πόλεμοι είναι αποτέλεσμα σύγκρουσης αντιτιθέμενων οικονομικών επιδιώξεων.

² αυτό δείχνει η πρόσφατη οικονομική κρίση, η απογοήτευση των πιστών των χρηματιστηρίων που το πετρέλαιο δεν έφτασε, όπως είχαν προβλέψει, τα 300 δολάρια το βαρέλι, η χλιαρή μεν αλλά σε κάθε περίπτωση αρχή της αμφισβήτησης του δολαρίου ως νόμισμα διεθνών συναλλαγών, κ.λ.π.

Μέσα λοιπόν σε αυτήν τη νέα πραγματικότητα η νεωτερική πρόταση περί εθνών-κρατών, που άλλωστε από γενεσεώς τους καρκινοβατούσαν ως στηριγμένα σε εκ των πραγμάτων χειμερικές προδιαγραφές, τίθεται υπό αμφισβήτηση, τουλάχιστον ως προς τη λειτουργικότητάς της. Πολλοί αναλυτές φέρουν σε συζήτηση εναλλακτικά πολιτικά συστήματα οργάνωσης και διακυβέρνησης. Εν πάση περιπτώσει, είτε δηλ. έτσι είτε αλλιώς (για να μην πλατειάσω με πολιτικές αναλύσεις³), είναι αδήριτος η ανάγκη εγκατάλειψης του μοντέλου του κράτους που η κάθε του γωνιά εξαρτάται απολύτως από μια κεντρική δημόσια (πολιτική και δημοσιοϋπαλληλική) γραφειοκρατική εξουσία. Η ανάγκη της ανάπτυξης των «περιφερειών» ως ισότιμες συνιστώσες του παγκοσμιοποιημένου ανταγωνιστικού γεωπολιτικοοικονομικού συστήματος, που άλλωστε σε μεγάλο βαθμό, δείχνει να βρίσκει τη ισορροπία του ερήμην των κεντρικών κρατικών πολιτικών⁴, είναι ανάγκη που αφορά στη βιωσιμότητα τόσο των ιδίων των περιφερειών αυτών, όσο και των κρατών στα οποία ανήκουν. Αν θέλουμε να αναλύσουμε τους λόγους, αυτοί είναι πολλοί, με κυριότερους την ανάγκη συμμετοχής όλης της κρατικής επικράτειας στο παγκοσμιοποιημένο πλέον οικονομικο-κοινωνικό γίνεσθαι (ανάπτυξη παραγωγής, καταμερισμός εργασίας και ρόλων στην «πραγματική οικονομία», κ.λ.π.) και την απαίτηση περί κοινωνικής και οικονομικής συνοχής, κεντρικό αίτημα της Ενωμένης Ευρώπης, για να ανασχεθεί η υπερσυγκέντρωση του πληθυσμού σε μερικές μεγάλες πόλεις. Στη χώρα μας το καταστρεπτικό αυτό φαινόμενο (η υπερσυγκέντρωση πληθυσμών σε λίγες μεγάλες πόλεις) έχει πάρει τραγικές διαστάσεις, παρότι τα τελευταία χρόνια κάτι πάει να γίνει, δραματικά όμως ατελώς. Τούτο δε γιατί η ανάπτυξη των περιφερειών ως συνιστώσες του παγκόσμιου οικονομικού και κοινωνικού γίνεσθαι προϋποθέτει οικονομική και σε μεγάλο βαθμό πολιτική αυτοτέλειά τους («πολιτική» ως προς την αυτοδιαχείρισή τους). Η κεντρική όμως γραφειοκρατική εξουσία σθεναρώς ανθίσταται. Χωρίς όμως αυτήν την αυτονομία δεν θα ικανοποιηθεί μήτε η πανευρωπαϊκή πλέον επιταγή περί οικονομικής συνοχής, μήτε αυτή περί κοινωνικής συνοχής.

Ένας από τους κύριους⁵ μοχλούς της δημιουργίας αυτής της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής στην Ευρώπη (τελευταία συζητείται και η έννοια της εδαφικής συνοχής) όπως και ένας από τους κύριους μοχλούς της μετεξέλιξης των περιφερειών σε ισότιμες οικονομικοκοινωνικές οντότητες στο διεθνές πλέον γίνεσθαι, είναι η ανάπτυξη τοπικών πανεπιστημίων. Όπως η Παιδεία υπήρξε κομβικής σημασίας τόσο στην ανάπτυξη της Ευρώπης ως ξεχωριστής και ιστορικής οντότητας, όσο και των επί μέρους μέχρι τώρα κρατών-εθνών της, που την διαμόρφωσαν, έτσι και είναι κομβικής σημασίας στην ανάπτυξη των περιφερειών της. Στην εκ των πραγμάτων, με

³ σε κάθε πάντως περίπτωση το μέλλον της Ευρώπης, για να εξακολουθεί να υπάρχει περισσότερο από αναφορά στους σχολικούς χάρτες, είναι η ομοσπονδοποίηση της

⁴ παρότι τελευταία γίνονται σοβαρές κεντρικές πολιτικές ενέργειες προς την κατεύθυνση αυτή, Π.χ. η «Ένωση για τη Μεσόγειο», πρωτοβουλία Ν.Σαρκοζί

⁵ αλλά όχι ο μόνος βεβαίως

άλλα λόγια, σημερινή ανάγκη ταυτόχρονα τοπικής και οικουμενικής ανάπτυξης των μέχρι τώρα αποκαλούμενων «περιφερειών» - που είναι ήδη φανερό ότι αποτελούν ήδη κατ' ουσίαν ευρωπαϊκές και όχι στενώς κρατικές «περιφέρειες» - απαιτείται να δοθεί βάρος στην ζωτική παρουσία και απρόσκοπτη ανάπτυξη Παιδείας και Εκπαιδευτικών συστημάτων.

Ούτε και εδώ δεν μπορούμε να πούμε πως δεν έχει γίνει κάτι. Ήδη από τη δεκαετία του -80 έγινε προσπάθεια δημιουργίας περιφερειακών Πανεπιστημίων, αλλά και εδώ καταδήλως η προσπάθεια ελλιπής, παρότι πολλά εξ αυτών εξ αιτίας της αυταπάρανης - στη κυριολεξία- μερικών επιστημόνων έχουν αναδειχθεί σε σημαίνουσες διεθνείς παρουσίες. Η σχεδόν «ρετσινιά» του «περιφερειακού» τα ακολουθούσε και τα ακολουθεί. Γιατί; Μα αφ' ενός γιατί δεν αρκούν αυτά και μόνο για να αποκτήσει οντότητα μια «περιφέρεια», αφ' ετέρου γιατί πρέπει να υλοποιηθούν με τρόπο βιώσιμο και ορθολογικό. Δεν συμβαίνει όμως σε ικανοποιητικό βαθμό ούτε το ένα ούτε το άλλο. Δεν είναι δυνατόν οι περιφέρειες να εκλιπαρούν στήριξη από το κεντρικό κράτος, όταν μάλιστα αναπτύσσουν δικά τους οικονομικά μεγέθη, ούτε τα Πανεπιστήμιά τους να στηρίζονται σε ιπτάμενους καθηγητές, να στεγάζονται σε υποβαθμισμένα κτήρια ή να μη διαθέτουν καν κτήρια, οι δε τοπικές κοινωνίες να τα βλέπουν κοντόφθαλμα, ως τρόπο δηλ. πρόσκαιρης οικονομικής ενίσχυσής τους μέσω των ενοικιαζομένων διαμερισμάτων και των καφετεριών. Πρέπει να καταλάβουν ότι δεν είναι αυτός ο ρόλος τους. Η τοπική ανάπτυξη για να είναι βιώσιμη και εξελισσόμενη, πρέπει να στηρίζεται σε στέρεες βάσεις και η ανάπτυξη πανεπιστημίων είναι γ' αυτό καθοριστικός παράγων⁶.

Σήμερα εκ των πραγμάτων θα αναπτυχθεί αργά ή γρήγορα(και όταν λέω αργά ή γρήγορα, εννοώ σε δύο, τρία ή τέσσερα χρόνια) ιδιωτική εκπαίδευση - όπως και αν αυτή ονομάζεται- που θα επιδιώξει να γίνει ελκυστικότερη από άποψη παρεχόμενης εκπαίδευσης αλλά και φθηνότερη για τις ελληνικές οικογένειες, που σήμερα

---

⁶ Οφείλω μια εξήγηση: μιλώ συνέχεια για «πανεπιστήμια» και όχι για ΤΕΙ - που όμως είναι κατ' ουσίαν Πανεπιστήμια, συνεπεία των ετών σπουδών σε αυτά και των προδιαγραφών λειτουργίας τους - ή άλλων «επαγγελματικών» σχολών. Αυτό το κάνω γιατί απλούστατα ακόμα και οι μικρότερες αυτές «επαγγελματικές» σχολές, όπως λέγονται, πρέπει να εξελιχθούν σε «πανεπιστήμια». Τούτο γιατί είμαστε μάρτυρες μιας άνευ ιστορικού προηγούμενου προόδου της θεωρίας και της πρακτικής, σε τέτοιο δηλ. βαθμό που ο όποιος ειδικευμένος σε κάτι γρήγορα θα γίνει ανειδίκευτος. Για να μη συμβεί αυτό θα πρέπει να διαθέτει κατ' αρχήν και κατ' εξοχήν ισχυρό θεωρητικό υπόβαθρο που θα του επιτρέπει να παρακολουθεί - δια βίου- την εξέλιξη της ίδιας του της πρακτικής. Η παρακολούθηση αυτής της πρακτικής θα εξασφαλίζεται από τα κέντρα δια βίου εκπαίδευσης που ήδη δημιουργούν τα Πανεπιστήμια και άλλοι φορείς. Λέγεται συχνά πως κακώς επιδιώκουμε να μπαίνουν όλο και περισσότερα παιδιά σε πανεπιστήμια. Θα έλεγα το αντίθετο. Θα πρέπει να επιδιώκουμε να μπαίνουν - και να βγαίνουν - όλο και περισσότερα παιδιά από τα πανεπιστήμια. Στον διεθνή καταμερισμό εργασίας - και έτσι πρέπει να βλέπουν το μέλλον τους τα παιδιά μας- ο ρόλος της Ευρώπης είναι, ή ήταν μέχρι τώρα, η παραγωγή γνώσης και έρευνας. Ακόμα είναι ανόητο να λέμε ότι η παιδεία πρέπει να αλλάξει, δηλ. να βελτιωθεί, από τα «κάτω», δηλ. από τα Δημοτικά και τα Γυμνάσια. Τι αλλαγή να κάνεις όταν οι δάσκαλοι και οι καθηγητές, που εκπαιδεύονται στα πανεπιστήμια, είναι ημιμαθείς; Αυτούς πρέπει πρώτα να αλλάξεις, δηλ. τα Πανεπιστήμια.

στενάζουν κάτω από μια κατ' επίφαση δημόσια και δωρεάν παιδεία (στις ευρωπαϊκές χώρες που έχει αναπτυχθεί ιδιωτική εκπαίδευση, η οικονομική επιβάρυνση των οικογενειών είναι καταδήλως μικρότερη). Η Δημόσια εκπαίδευση λοιπόν πρέπει να γίνει ανταγωνιστικότερη, για να εξακολουθήσει να υπάρχει και πρέπει να εξακολουθήσει να υπάρχει ως το κύριο πεδίο αναφοράς της Παιδείας στη χώρας μας –για πολλούς και διαφόρους λόγους, που δεν είναι του παρόντος να αναλύσουμε. Με τους σημερινούς όρους όμως αυτό είναι αδύνατον. Απαιτούνται πρώτ' απ' όλα φοιτητικές εστίες – και δεν πρόκειται να χάσει από αυτό η τοπική κοινωνία. Τα οφέλη θα είναι σύντομα πολλαπλάσια από αυτά της ενοικίασης δωματίων στους φοιτητές. Απαιτούνται λειτουργικοί εκπαιδευτικοί χώροι, σε μορφή ίσως campus, απαιτούνται και ανταγωνιστικά κίνητρα διαβίωσης φοιτητών και εκπαιδευτικών. Στην υπόλοιπη Ευρώπη ωραία πανεπιστημιακά campus σε περιοχές πριν ασήμαντες, προσφέρουν υψηλή εκπαίδευση και δυνατότητες διαβίωσης φοιτητών με χαμηλό κόστος. Αναφέρω χαρακτηριστικά εμπειρία μου πριν πολλά χρόνια, όταν σε ένα χωριό της Γαλλίας, στο Albi, συνάντησα ένα καταπληκτικό πανεπιστημιακό campus – με υψηλού επιπέδου αρχιτεκτονική, καταπληκτικές αίθουσε διδασκαλίας και αμφιθέατρα, ωραία φοιτητική εστία – όπου με χαμηλό κόστος σπούδαζαν φοιτητές (αν θυμάμαι καλά θα πρέπει να αντιστοιχούσε με σημερινά 400-500 € το κόστος σπουδών, διαμονής και τροφής). Εξυπακούεται ότι έκτοτε το Albi αναπτύσσεται σε μεγάλο βαθμό, τόσο ως πανεπιστημιακό κέντρο όσο με όλα τα άλλα χαρακτηριστικά της οικονομικοκοινωνικής ανάπτυξης. Το πανεπιστημιακό αυτό κέντρο είχε κτιστεί με αυτοχρηματοδότηση σε μεγάλο βαθμό και με συνευθύνη της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

Η Πολιτεία- να μην είμαστε άδικοι- κάτι έχει κάνει και προς αυτήν την κατεύθυνση : έχει νομοθετήσει από το 2005 – θέλω να ελπίζω όχι ως υποχρεωμένη να ακολουθήσει εκόν άκον τα παραδείγματα των άλλων ευρωπαϊκών κρατών- τη δυνατότητα σύμπραξης δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Σημειωτέον ότι αυτός ο τρόπος παραγωγής έργων δημοσίας ωφελείας ξεκίνησε στη Γαλλία το 2^ο τρίτο του 19^{ου} αιώνα, η Ιταλία έφτιαξε καταπληκτικούς αυτοκινητοδρόμους με χρηματοδότηση της Fiat ήδη από τις δεκαετίες του-50 και του-60, εμείς μόλις τη δεκαετία του -90 ανακαλύψαμε αυτόν τον τρόπο – με τη διαδικασία των «συμβάσεων παραχώρησης»- και φτιάξαμε την Αττική οδό, το αεροδρόμιο Ελ.Βενιζέλος, τη γέφυρα Ρίου-Αντιρίου και άλλα μεγάλα έργα που αλλάζουν την όψη και τη λειτουργικότητα της χώρας μας⁷. Όμως και παρά του ότι από το 2006 στο κεντρικό δικτυακό τόπο του ΥΠΕΠΘ αναγράφεται πως δίδεται προτεραιότητα στη κατασκευή εκπαιδευτικών κτηρίων με τη διαδικασία ΣΔΙΤ (Σύμπραξη Δημοσίου και Ιδιωτικού Τομέα) –που σίγουρα θα ανέπτυξε αμέσως και πολλαπλώς την οικονομία των περιφερειών, μη ξεχνάμε πως στην Ελλάδα οι κατασκευές αποτελούσαν ανέκαθεν την лоκομοτιβa της οικονομικής της ανάπτυξης – δεν έχει γίνει ακόμα τίποτα και αμφιβάλλω πολύ αν θα γίνει ποτέ κάτι. Οι αιτίες γι' αυτό είναι πολλές : μη ειδικευμένο προσωπικό στις κρίσιμες θέσεις χειρισμού των διαδικασιών, πλήθος ανεπίλυτων νομικών προβλημάτων – νυν αλλά

⁷ Χωρίς να επικροτώ τις προτεραιότητες που ετέθησαν, κάθε άλλο μάλιστα.

και κυρίως μελλοντικών, εξ' αιτίας της στριφνής νομοθεσίας της χώρας μας και του νομικού ευνουχισμού της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, των διαφόρων παραγωγικών φορέων, της διοίκησης των Πανεπιστημίων, κ.λ.π. Στο βάθος κρύβεται η προπολιτική εμμονή μας στην παντοδυναμία ενός σοβιετικού τύπου κεντρικού κράτους, κράτος ανταγωνιστικού προς τους υπόλοιπους πολίτες.⁸

Εν κατακλείδι : να δούμε το μέλλον όχι προσκολλημένοι στο παρελθόν, δηλ. σε ιδεοληψίες που παγιώνουν την ανταγωνιστική σχέση κράτους-πολιτών , ο ρόλος του κράτους να επαναπροσδιοριστεί με κατεύθυνση την πρόσδοση περαιτέρω αυτονομιών στις Περιφέρειες και ελευθερία δράσεων στις Τοπικές Αυτοδιοικήσεις και στους κοινωνικούς φορείς - αυτό που γίνεται δηλ. και στον υπόλοιπο κόσμο. Γενναιόδωρη τέλος στήριξη στη δημιουργία ανταγωνιστικών πανεπιστημίων και πανεπιστημιακών κέντρων σε όλη τη χώρα, με παροχή κινήτρων για την προσέλκυση υψηλού επιπέδου εκπαιδευτικό προσωπικό (που η χώρα διαθέτει, ευτυχώς, άφθονο). Πεδίον δόξης λοιπόν λαμπρόν για την κυβέρνηση που θα τολμήσει τέτοιες γενναίες μεταρρυθμίσεις και θα γραφτεί γι' αυτό στην Ιστορία.

---

⁸ Είναι χαρακτηριστική η διαπίστωση πως αντέχουμε την οικονομική κρίση καθόσον η «παραοικονομία» έχει σημαντικό μερίδιο στην οικονομική ζωή της χώρας